

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 8, Issue 4, December 2020, p. 207-230

Received	Reviewed	Published	Doi Number
06.09.2020	22.12.2020	30.12.2020	10.29228/ijlet.46174

Teaching of the Figures of Speech in Turkish Language and Literature Textbooks within the Framework of 7E Teaching Model

Feyza ÖZDEMİR¹ & Celile Eren ÖKTEN²

ABSTRACT

In this study, 7E Teaching Model is adopted to accomplish efficient teaching of the figures of speech in literature education based on the constructivist approach. Learning of the figures of speech is essential for the development of cohesion, consistency, and style in written and oral expression. Activities of the 7E Teaching Model within the framework of the figures of speech in High school Turkish Language and Literature Textbooks with the steps of exciting, exploring, explaining, elaborating, extending, exchanging, and evaluating. Within the framework of the achievements in the 9th – 12th grades Literature Curriculum, how the figures of speech were taught, what activities were utilized, and to what extent these activities were efficient were evaluated. With 7E Teaching Model, the student used four language skills integrated into genre-oriented literature teaching by becoming more active in the learning process and accomplished continual learning for the university entrance exam. The research was planned according to the convergent parallel pattern type of mixed research methods. Pretest-posttest technique as quantitative data collection tool, and interviews, action research and literary arts teaching activities based on the 7E model were used as qualitative data collection tools.

Key words: Figures of Speech, 7E Teaching Model, MEB Turkish Language and Literature Course Books, Constructivist Approach.

Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarındaki Edebî Sanatların 7E Modeline Göre Öğretimi

ÖZET

Bu çalışmada yapılandırmacı yaklaşıma dayalı edebiyat eğitimindeki edebî sanatların verimli öğretiminin gerçekleştirilebilmesi için 7E Modeli uygulanmıştır. Yazılı ve sözlü ifadede bağlaşıklık, tutarlılık ve üslubun gelişmesi için edebî sanatların öğrenimi önemlidir. 7E Modelinin, merak uyandırma (excite), keşfetme (explore), açıklama (explain), derinleştirme (elaborate), ilişkilendirme (extend), paylaşma/değişim (exchange) ve değerlendirme (evaluate) basamaklarıyla, Ortaöğretim Edebiyat ders kitaplarındaki edebî sanatlar konusu çerçevesinde etkinlikler düzenlenmiştir. 9-12. Sınıf Edebiyat Öğretim Programında (2018) geçen kazanımlar çerçevesinde edebî sanatların, ne şekilde ele alındığı, ele alınan sanatların ne şekilde öğretildiği, hangi etkinliklerden yararlandığı ve bu etkinliklerin yeterlilik seviyeleri değerlendirilmiştir. Araştırma karma araştırma yöntemlerinden yakınsayan paralel desen türüne göre planlanmıştır. Nicel veri toplama aracı olarak ön test- son test tekniği, nitel veri toplama aracı olarak ise görüşme, eylem araştırması ve 7E modeli temelli edebî sanat öğretimi etkinlikleri uygulanmıştır. Doküman analizi yöntemiyle edebî sanatlar taranmıştır. Kontrol ile deney grupları belirlenmiş, ön test ile sorunlar tespit edilmiş, 7E Modeli ile etkinlikler uygulanarak eylem araştırması yapılmıştır. Çalışılan söz konusu etkinliklerdeki ve çalışma kâğıtlarındaki bulgular, içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerle konu ile ilgili uzman görüşüne de başvurulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Edebî Sanatlar, 7E Modeli, MEB Edebiyat Kitapları, Yapılandırmacı Yaklaşım.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Aydın Üniversitesi, feyzao@stu.aydin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4133-0108

² Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, celile@yildiz.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5541-648X

Giriş

İnsanlığın varoluşundan günümüze kadar geçen süreç içerisinde çeşitli iletişim araçları kullanılmıştır fakat bunların hepsinden önce söz vardı. Sözcükler iletişimde çok büyük rol oynamaktadır. Modern dilbilimin babası Ferdinand de Saussure(1857-1913), her tür sözel iletişimin öncelikle konuşma temeline dayandığını hatırlatmış ve sözcüklerin önemini vurgulamıştır (Ong.,2010:17). Ancak bu husus insanın kendisini ifade edebilmesinde tam olarak yeterli değildir. Aksan (2009) bu konuda, insanoğlunun dilinin, yalnız, onun konuşabilmesi, düşündüğünü başkalarına iletebilmesi demek olmadığına değinmiş, dil dediğimiz düzenin insanın gözü, beyni; düşüncesi ve ruhu olduğunu söylemiştir. Ayrıca insan beyninin nasıl gizli yönleri varsa, dilin de çözümlenemeyen, apaçık ortaya konamayan birçok yönü olduğunu anlatmıştır. Bu sebeple sözün derin anlamlarını görebilmek, edebî eserlere nüfuz etmek ve onlardan zevk alabilmek için edebî sanatları bilmek gerekir. Bu bağlamda 'edebî sanatlar' konusunun incelenmesinin temel sebebi ortaöğretim öğrencilerinin edebî sanatlar konusunu öğrenirken yaşadıkları zorlukları incelemek, ilgili konunun ders kitaplarındaki öğretimine ek olarak 7e modeli temelli etkinlikler tasarlayarak yapılandırmacı bir yaklaşım ile konunun kavranmasını kolaylaştırmak, zorlukların sebeplerini ve bu zorluklar üzerinde aranacak çözüm yollarını keşfetmek için çalışmaktır. MEB Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarında ilgili konunun müfredatta bulunan hedef kazanımlarından bazıları ise soyut düşünebilme kabiliyetini geliştirme, yaratıcı yazma yeteneği kazandırma, analiz ve sentez yeteneği oluşturma, bireyin söylenen sözden çok, sözün altında yatan anlamı sezebilme yeteneğini geliştirmesinde pozitif bir rol oynama şeklinde belirtilmiştir. (MEB, 2019). Edebiyat dersi bilişsel ve duyuşsal becerilere hitap eder. Bu durum edebî sanatlar konusunun aktif ve zevkli bir şekilde işlenebilmesi gerekliliğini doğurur. Yapılandırmacılıkta ders kitabını harfiyen takip etmek önemli değildir. Önemli olan; öğrencilerin kendi bilgilerini kullanarak, yeni bilgileri anlamlandırdıkları etkinliklerle karşılaştırılmalarıdır (Bağcı Kılıç, 2006: 38). Bu sebeple konunun ne şekilde işleneceğinden çok zihindeki kalıcılığını artırma yolları üzerinde durulmalıdır.

Bu önemli konunun dinamik yapısında öğretmen adaylarının anlamlı öğrenmeler gerçekleştirebilmesi, eleştirel yorumlama ve akıl yürütme becerilerini etkin bir şekilde kullanabilmelerinde yatar. Dolayısı ile öğretmen ve öğretmen adaylarının edebî sanatlar konusunu işlerken hangi sanatı ne şekilde anlatması gerektiğini uygulamalı bir şekilde bilmesi gerekmektedir. Bu uygulamalar Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programındaki (2018) kazanımları destekleyecek şekilde düzenlenmelidir. Bu çalışmada ortaöğretim 9.-12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarındaki (2019) 'Edebî Sanatlar' konusu Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programındaki (2018) kazanımlar çerçevesinde incelenmiştir.

Varlıklara farklı özellikler yükleyerek ve onları idealar dünyasında baştan yaratarak sözde deruni bir ahenk sağlanır. Dildeki bu ahengi sağlayabilmek ise kuşkusuz ana dilini iyi öğrenmekten geçer. Ana dili edinimi, aile ortamından toplumsal çevreye doğru genişleyen bir kültür ortamında bireyin doğumundan itibaren kendiliğinden işleyen ve her şeye rağmen gerçekleşen bir süreçtir (Demir ve Yapıcı, 2007). Ana dili edinimi kadar bu dilin ne şekilde kullanıldığı da önemlidir. Bu bağlamda ana dili Türkçe olan bir kişinin o dilin inceliklerini bilmesi ve söz varlığını anlamlı bir şekilde kullanabilmesi Türk kültürünü tanımaktan geçer. Bu kültürü kazandırabilecek temel dersler Türkçe ile Türk Dili ve Edebiyatı dersleridir. Bu derslerde dört temel beceri alanının da etkin bir şekilde kullanılması önemlidir. Türkçe ve edebiyat dersleriyle öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırılır; onların hayal dünyası zenginleştirilir; millî kültürün yanında evrensel değerleri tanınması sağlanır;

böylece onların çok yönlü kişilik sahibi olması sağlanır. Bu bağlamda, “ana dili eğitimi tesadüflere bırakılmayacak ölçüde önemli ve hayat boyu kullanımda kalacak olması açısından da sürekli bir beceri edinmedir” (Cemiloğlu, 2017: 27).

Türkçe, dile getirilmesi en güç olan, ayrıntı sayılabilecek kavramları son derece canlı resimler çizebilen güçlü bir dildir (Aksan, 1990). Ana dilini doğru ve ahenkli bir şekilde kullanmak dili ancak içselleştirmek ile mümkündür. İnsan sevdiği şeyleri daha çabuk ve kolay öğrenir. Öğrencilere edebiyatı tam bir şekilde öğretmek, derste dikkatlerini, ilgilerini canlı tutmak dersi sevdirmek ile sağlanır. Bu nedenle edebî sanatlar öğretiminde de konuyu içselleştirerek öğretmek, öğrencinin ilgisini canlı tutacak, edebiyat dersini ipe çekilir bir ders hâline getirecek yeni yöntem ve tekniklerin denenmesi bir zorunluluktur. Edebî eserde sözcükler, itina ile seçilerek kullanılır. Bu alanda bir edebî faaliyet ve edebî sanatların kullanılması bahis konusudur (Özden, 2000). Edebî sanatlar konusunun daha etkin kullanılmasındaki bir diğer araç ise edebî eserlerdir. Ana dilini iyi bilmek ise edebî eserlerin varlığını mümkün kılar. Edebî eserler milletlerin düşünsel, duyuşsal, kültürel bütün birikimlerini taşıyan, nesillere aktaran araçlardır (Coşar, 2005).

Edebiyatın gayesi güzele ulaşmaktır. Edebî eser bu amaca giderken birinci dereceden kelimeleri malzeme olarak kullanır (Emiroğlu, 2012). Edebî sanatlar tüm edebî eserlerin içerisinde yer alır. Ancak dikkat edilmesi gereken nokta edebî sanatların öğretiminde aktif rol alan unsurları belirlemektir. Bu noktada edebî sanatların öğreniminde zorlanılan ve sıkıcı bulunan konuların ne şekillerde işlenebileceği, tekdüze bir anlatımdan nasıl kurtulabileceği ve öğrenciye nasıl sevdirebileceği soruları çerçevesinde çalışılmalıdır. Bütün bu sorular günümüzde edebiyat eğitimi konusunu çalışan ve bu çerçevede fikir üreten kişilerin odaklanması gereken sorulardır. Günümüzde iyi bir eğitici yalnız kendi alan bilgisiyle donanmış olmayı yeterli görmemeli ve en az alan bilgisi kadar önemli olan; öğrenci psikolojisi, ihtiyaçları, öğretimde kullanılacak yöntem ve teknikler, öğrenciyle iletişim kurma gibi konularda da bilgi sahibi olmalıdır (Coşar, 2005).

Edebiyat dersi, dilin sanatlı bir şekilde kullanılması sonucu meydana gelir. Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında (2018) edebî sanatlar ile ilgili belirtilen “A.1.5. Şiirdeki mazmun, imge ve edebî sanatları belirleyerek bunların anlama katkısını değerlendirir.”(s. 19) şeklindeki kazanım, dilin bilinçli bir şekilde kullanılması gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda edebiyat dersinin içerisinde kullanılan tüm sözcükler kendini ifade etmekten çok dili daha etkin nasıl kullanabilirim sorusunu öğretmektedir. Ortaöğretim kurumlarında seçmeli bir ders olarak da gösterilen Türk Dili ve Edebiyatı dersi konusu olan edebî sanatlar konusu daha kalıcı ve aktif bir öğrenme öğretilmelidir. Öğrenciler gündelik yaşantılarında kurdukları cümlelerde farkında olmadan kullandıkları edebî sanatları bilmemektedirler. Edebî sanatlar konusu bu bağlamda öğretilirken öncelikle gündelik yaşantımızda kullandığımız cümleler ile öğretilmelidir.

1.1. Edebiyatta Edebî Sanatların Öğretimi

Öncelikli olarak zihnimizdeki edebiyat kavramının yalnızca bir ders olmayışı ve hayata karşı olan anlayışlar bütününe oluşturması, sosyal bilimler içerisindeki bu nadide bilime ve öğretimine olan bakışı etkileyecektir. Dolayısıyla edebiyat öğretiminin en kuvvetli araçlarından olan edebî metinler seçilirken kişide okuması için zorunlu olduğu bir anlatıdan ibaret olmamalıdır. Edebî metinler sanat metinleri içinde yer alır. Bunlar doğrudan bilgi iletme veya öğretmek amacıyla değil, yaşatmak amacıyla oluşturulur (Özkan, 2016: 52).

Edebiyat dersinin en önemli başlıklarından biri olan edebî sanatlar konusunun öğretimi de tıpkı edebiyat dersinin öğretiminde olduğu gibi kişiye olağan yaşamında derinlikler katacak birer yardımcı, hayattan zevk almasında kullanacağı muhtemel bir araç ve olaylara bakış açısını değiştiren sıra dışı bir vasıta olacaktır. Kişinin estetik zevkini geliştirmek ve aynı zamanda onda estetik haz ve heyecan uyandırmak bu bilimin en temel hedeflerindedir. Tanzimat'tan bu yana edebiyat ve edebiyat kitapları sistemli bir eğitim-öğretim programı çerçevesinde değil daha çok zevk ve estetik yönü ile ele alınır (Argıt, 2006). Dolayısıyla edebî sanatların hayatımızdaki gerekliliği ve öğretiminin en temel amaçlarından biri kişide estetik zevkin oluşturulmasıdır. Bunun yanı sıra öğrencinin gelecek hedeflerine ulaşabilmesinde bir anahtar görevi gören ve aşması gereken zorlu bir maraton olan Yükseköğretim Kurumları Sınavının (YKS) varlığı, öğrencide istedik öğrenmeler oluştururken zihindeki kalıcı öğrenmelerin de gerçekleşebilmesi ve sözcükler arasındaki anlamsal bağların güçlenmesi için temel bir araç niteliğindedir. Aynı zamanda öğrencinin zihinsel gelişim sürecini tamamlayarak analitik ve yaratıcı düşünebilme yetisi kazandırmaktadır.

1.2. Edebî Sanatlar Konusunun Yapılandırmacı Yaklaşım Bağlamında 7E Modeli Kullanılarak İşlenmesi

Yapılandırmacı yaklaşımda öğrenmenin temeli, hedef kazanımlara göre öğrenilmesi gereken bilgileri doğrudan öğrenenlere aktarmak yerine, bu bilgilerin öğrenenlerin sahip olduğu ön bilgilerle ilişkilendirilmesi sağlanarak bizzat öğrenenlerin kendilerinin zihinlerinde yapılandırması gerektiği görüşüne dayanmaktadır (Akpınar ve Ergin, 2005).

Bu çalışmada Edebî sanatlar konusu bağlamında çok merkezli olarak yapılandırmacı yaklaşım çalışmaları hâkimdir. Aynı zamanda yapılandırmacı yaklaşım, işbirliği ile öğrenmeyi ve çalışmayı desteklemektedir. Çünkü yapılandırmacılıkta öğrencilerin birbirleriyle fikir alışverişinde buldukları, kendi fikirlerini savunma fırsatı buldukları ve birlikte çalışma şansı yakaladıkları işbirliğine dayalı öğrenme stratejilerinin büyük önemi vardır (Arslan, 2007: 55). Bu sebeple edebî sanatlar konusunun ele alınışı işbirliğine dayanan öğrenme ve çalışma modellerini desteklemelidir.

Bu yaklaşım, öğrenenlerin, birbirleriyle işbirliği içinde öğrenme sürecinde aktif rol almalarını, karşılaştıkları problemleri farklı bakış açılarından görmelerini sağlayarak birlikte çözüm bulmalarına imkân vermektedir (Alesandrini ve Larson, 2002; akt.Ateş, 2017).

Yapılandırmacı yaklaşımın eğitim-öğretim alanında uygulanması öğrenme halkası modelleri ile olmuştur. Eğitim alanında yapılan çalışmalarda öğrenme halkası modellerinin öğrenenlerin bilgiyi tanınması, öğrendiği bilginin içeriğini anlaması ve bilimsel süreçleri uygulaması bakımından etkili modellerden olduğu vurgulanmaktadır (Wilder ve Shuttleworth, 2004; akt. Saraç, 2018). Bu model süreç içerisinde gelişerek son hâline ulaşmıştır. Her bir model birbiri içine geçmiş zincirin birer halkasını simgelemektedir. Bu halkalardan 7E modeli oluşturulurken diğer halkalar bu model için birer basamak görevi görmektedir.

Bu açılardan bakıldığında edebî sanatlar konusunun alan yazında çalışıldığı; "Yurtsever, Güzin Gül (2011). Tenasüp sanatından faydalanılarak klasik edebiyat öğretimi., Bilkan, Ali Fuat (1991). Liselerde Divan Edebiyatı Öğretimi., Çıfci, M. ve Kaplan, K. (2020). Karikatürde yer alan kırılma çizgilerinin söz sanatları öğretimine etkisi ve Aslan, C. (2018). Türkçe ders kitaplarındaki söz sanatlarıyla ilgili sorular ve etkinlikler." şeklinde çalışmaları mevcuttur. Fakat bu çalışmaların yapılandırmacı bir yaklaşım ile (7E modeli temelli etkinlikler tasarlanarak) öğretimi üzerine bir çalışma bulunmamaktadır.

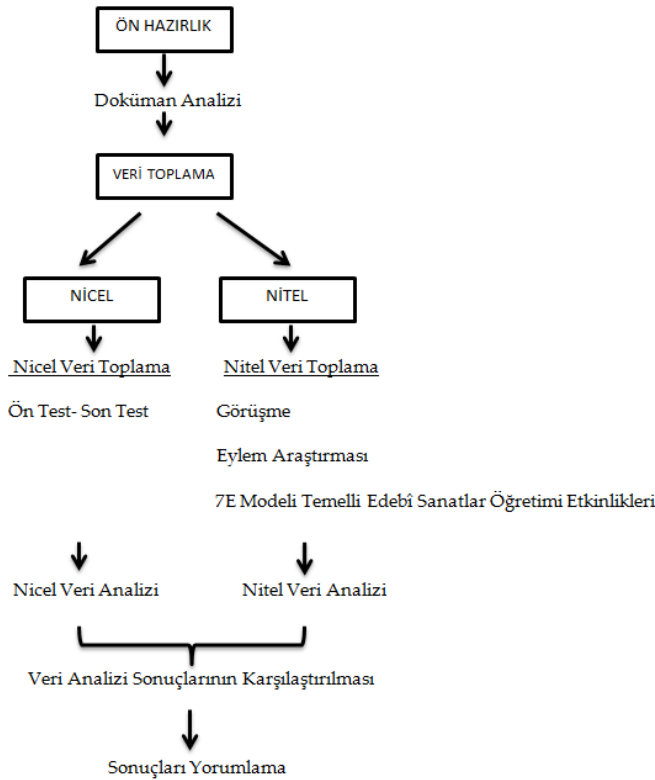
7E modeli öğrenme halkası başlangıçta 3 aşamalı olarak başlamış keşif, terim tanıtımı ve kavram uygulamalarından oluşan üç aşamalı model, daha sonra merak uyandırma, keşfetme, açıklama ve genişletme şeklinde 4E öğrenme halkası olarak ifade edilmiştir (Bybee, 1997; akt.Ateş, 2017). Bu süreçte sürekli gelişen öğrenme halkasına katılan aşamalar edebî sanatlar konusunun öğretimi bağlamında eşsiz bir araç olmuştur. Çünkü edebî sanatlar konusunun öğrencide uyandırdığı ön yargıları ve olumsuz düşünce kalıplarını ancak bu aşamalarda yer verilen yapılandırmacı yaklaşımın ışığında kırmak mümkün olacaktır.

Bu sebeple ilerleyen yıllarda özellikle fen araştırmacıları tarafından ilave olarak değerlendirme aşaması eklenerek 5E öğrenme halkası modeli geliştirilmiştir (Boddy, Watson ve Aubusson, 2003; akt.Ateş, 2017). Daha sonraları öğrenme halkası modelleri üzerine çalışmalar yapan Bybee (2003) ve Eisenkraft (2003), 5E öğrenme halkası modelini geliştirerek 7E öğrenme halkası modeli olacak şekilde yeniden yorumlamışlardır. Bu çalışmada edebî sanatlar konusu 7E Modeli üzerinden incelenecektir.

2. Yöntem:

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada, nitel ve nicel veri toplama söz konusu olduğundan dolayı karma araştırma yöntemine başvurulmuştur. Nitel ve nicel veri toplama süreci ve değerlendirmeleri eş zamanlı yapıldığından dolayı yakınsayan paralel karma yöntem araştırmanın desenini oluşturmaktadır (Creswell, 2012). Doküman incelemesi ile başlayan nicel veri toplama ve düzenleme ile nitel veri toplama ve düzenleme araştırmanın her aşamasında birbirleriyle karşılaştırılarak eylem araştırmasının yorumuna ulaşılmıştır. Araştırmanın eylem planlaması süreci bu karşılaştırılmış düzenleme ile yorumlanmıştır. John W. Creswell' in (2012) Yakınsayan Paralel Desen'i temelli araştırma süreci Şekil 1.' de sergilenmiştir.

Şekil 1. Yakınsayan Paralel Karma Yöntem Deseni

Cresswell (2012), yakınsayan paralel karma yöntem deseninin amacının, bir araştırma problemini anlamak için hem nicel hem de nitel verileri aynı anda toplamak, verileri birleştirmek ve kullanmak olduğunu söylemiştir.

Çalışmanın öğretim süreci hem deney hem de kontrol grubu için ortaöğretim 9.-12. sınıflar Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde uygulanmıştır. Kontrol grubunda ders kapsamındaki mevcut öğretim uygulamalarının devamı sağlanarak, deney grubunda ise ders 7E modeli temelli öğretim yaklaşımı uygulamalarına dayandırılarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın deney grubundaki yapısalcı yaklaşım temelli etkinliklerinin tasarlanmasının ilk sürecinde, 9.-12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarını inceleyerek doküman analizi yöntemi ile ders kitaplarındaki edebî sanatlar konusunun öğretimindeki eksiklikler belirlenerek çalışmanın problemi tespit edilmiştir. Doküman analizi yöntemi, basılı ve elektronik kaynakların belirli bir sisteme bağlı olarak gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi sürecidir (Bowen, 2009:27, Akt. Kuzu, 2009). İkinci olarak, tespit edilen problemi çözmek için geliştirilen hipotezi test etmek üzere eylem araştırması yöntemi ile görüşme ve etkinliklerden yararlanılarak bu çalışmanın örneklem grubundan veri toplanmıştır. Bogdan ve Biklen (2003) eylem araştırmasını “sosyal değişimi sağlamak amacıyla sistematik olarak bilgi toplama süreci” olarak tanımlarken (s. 299), Johnson (2003) eylem araştırmasını, gerçek okul ya da sınıf ortamında öğretimin ya da eylemlerin kalitesini anlamak ve geliştirmek amacıyla yapılan bir araştırma süreci ve önceden planlanmış, organize edilmiş ve diğer ilgili kişilerle paylaşılabilen bir araştırma türü” olarak tanımlamaktadır (Akt. Kuzu, 2009: 426).

Son olarak ise MEB Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında bulunan edebî sanatlar belirlenerek 7E öğretim modeli aşamaları bağlamında etkinlikler tasarlanmıştır. Bu kapsamda etkinlikler 9. Sınıflar için (Edebî Sanat Fişleri, Şarkıdan Edebî Sanat Bulma, Bir Edebî Sanat ile İlgili Şiir Yazma) 10. Sınıflar için (Altı Şapkalı Edebî Sanatlar, Edebî Sanatlar Çemberi, Edebî Sanatlardan Kartopu), 11. Sınıflar için (Edebî Sanatlar İstasyonu 3E, Edebî Sanatlar İstasyonu 5E, Edebî Sanatlar İstasyonu 7E), 12. Sınıflar için ise (Çoktan Seçmeli Edebî Sanatlar, YKS Edebî Sanatlar Çıkmış Sorular Portfolyosu, Beş Dakikada Beş Edebî Sanat) olmak üzere 7E öğretim modeli basamakları (merak uyandırma (excite), keşfetme (explore), açıklama (explain), derinleştirme (elaborate), ilişkilendirme (extend), paylaşma/değişim (exchange) ve değerlendirme (evaluate) temelli oluşturulmuştur.

Araştırmanın kontrol grubunda ortaöğretim MEB ders kitapları (2019) üzerinden mevcut konu anlatım tekniği kullanılarak işlenmiştir. Ders esnasında öğrencilerin konuyu pekiştirmesi için soru-cevap yöntemi kullanılmıştır. Aynı zamanda öğrenciler ile mevcut ders kitabında bulunan etkinlikler uygulanmıştır.

2.2. Çalışma Grubu

Bu çalışmanın örnekleme, MEB 9.-12. sınıf Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabı içerisindeki ‘Edebî Sanatlar’ konusu ile sınırlandırılmıştır. Kaynak kitaptaki ‘Edebî Sanatlar’ konusu seçilerek Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programındaki (2018) kazanımların bu konu bağlamında ne şekilde uygulandığı incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda temel araştırma soruları oluşturulmuştur. Bunlar, *Ortaöğretim seviyesi MEB kitaplarında edebî sanatlar konusu öğretilirken Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programındaki edebî sanatlar ile ilgili kazanımları ne derecede sağlamaktadır, Edebî sanatlar konusunun Türk Dili ve Edebiyatı dersinin en sıkıcı ve zor konularından biri olarak görülmesi hangi teknik ve yöntemler kullanılarak engellenebilir?*, şeklinde belirlenmiştir.

Ortaöğretim, 9. sınıftan 7 kişilik, 10. sınıftan 5 kişilik, 11. sınıftan 5 kişilik ve 12. sınıftan 5 kişilik olmak üzere toplamda 22 kişilik bir öğrenci grubuyla çalışılmıştır. Öğrenci grubu İstanbul Beşiktaş'ta bulunan çeşitli okullardan seçilen, farklı devlet/özel liselerinde üniversite sınavı temelli eğitim gören bireylerdir. Araştırmanın nicel verilerine ulaşmak için kullanılan ön test- son test toplamda 22 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın nitel verilerine ulaşmada kullanılan görüşme ise gönüllülük esasına dayalı olarak toplamda 3 zümre öğretmeni adayını ile yapılmıştır. Bu kişiler öğrencilerle birebir ilgili kurum içi zümre öğretmenleridir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada nicel veriler: ön test- son test, nitel veriler: görüşme, eylem araştırması ve 7E modeli temelli edebî sanatlar öğretimi etkinlikleri kullanılarak elde edilmiştir. Veri toplama araçlarına yönelik bilgiler aşağıda detaylandırılmıştır.

Ön Test- Son Test

Kontrol grubu ve deney grubundan oluşan ortaöğretim 9.-12. sınıf toplamda 22 kişilik öğrenci adayını ile çalışılmıştır. Kontrol grubunu oluşturan öğrenciler için mevcut dersin işlenmesinin ardından toplamda 10 sorudan oluşan edebî sanatlar sınav kağıdı hazırlanmıştır.

Görüşme

Bu çalışmada da veri toplama araçlarından en sık kullanılan yöntem olarak tarif edilen görüşme kullanılmıştır. Cohen ve Manion (1994) bir araştırma tekniği olarak görüşmeyi, araştırmacı ile araştırmanın öznesi konumunda yer alan kişi arasında geçen kontrollü ve amaçlı sözel iletişim biçimi şeklinde ifade etmiştir (Akt. Türnüklü: 271). Bu bağlamda çalışmada Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerinin görüşlerine yer verilmiştir. Beşiktaş'ta özel bir okuldaki Türk Dili ve Edebiyatı zümresinin edebî sanatlar konusu ile ilgili fikirleri 2 araştırma sorusu ile değerlendirilmiştir.

Sorulan sorular ve verilen cevaplar şu şekildedir:

Öğretmen YILMAZ, ŞENER, DANIŞ:

a. Görüşmeci: *"Ortaöğretim seviyesi Türk Dili ve Edebiyatı MEB kitaplarında edebî sanatlar konusu öğretilirken Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programındaki (2018) edebî sanatlar ile ilgili kazanımları ne derecede sağlamaktadır?"*

a.1. Öğretmen Yılmaz: Ortaöğretim seviyesi Türk Dili ve Edebiyatı MEB ders kitaplarının genel olarak yeterli zenginlikte olduğunu düşünmüyorum. Dolayısıyla bu durum tüm zümre öğretmenleri için yardımcı kaynak kullanımını zorunlu kılmakta. Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında 2015 yılı itibari ile yapılandırmacı yaklaşıma yönelik bir müfredat hakim. Bu yöntem de derslerimizde olumlu bir etki yaratmakta fakat MEB kitaplarındaki edebî sanatlar konusunun yeterli düzeyde yapılandırmacı yaklaşım bağlamında tasarlandığını düşünmüyorum.

a.2. Öğretmen Şener: Sorduğunuz sorunun cevabını öğrencilerle uygulamalı örnekler yaparken sizin de çok açık bir şekilde değerlendirdiğinizi düşünerek cevaplarsak evet, MEB kitapları ile programın pek uyumlu olduğunu söylemek mümkün değil. Öğretmenin gayreti ve çabası ile edebî sanatlar konusunun da her konuda olduğu gibi öğretimi biraz zayıf kalmaktadır. Oysaki yardımcı kaynaklara gerek kalmadan bir eğitim görmek her açıdan çok etkili olacaktır.

a.3. Öğretmen Danış: Türk dili ve edebiyatı ders kitapları ile Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programının her geçen gün biraz daha birbirinden uzaklaştığı bir gerçek. Yardımcı kaynaklar,

öğretmen emeği ve öğrencinin derse olan ilgisi bu durumu pozitif olarak etkilese de bizim yapmamız gereken daha çok şey var. Eğitim alanı için konuşuyorum. Edebî sanatlar konusu ise aslında öğrencilerin tamamen ÖSYM sınavı adına ezbere yönelik yaptıkları tekrarlardan ibaret kalmaktadır. Bu durumun yönlendirmesini MEB kitapları ile öğretim programının birbiriyle olan paralelliği ve uyumu sağlayabilir.

b.Görüşme: “ Edebî sanatlar konusunun Türk Dili ve Edebiyatı dersinin en sıkıcı ve zor konularından biri olarak görülmesi hangi teknik ve yöntemler kullanılarak engellenebilir?”

b.1. Öğretmen Yılmaz: Bu döneme kadar geleneksel yöntem ve teknikler olan anlatma, soru-cevap, gösterip- yaptırma, drama gibi çeşitli etkinliklerden faydalanmaktaydım. Fakat öğrencilerin sınıf seviyelerine göre (örneğin 12. Sınıf öğrencisi ise yani ÖSYM sınavına hazırlanmakta olan bir öğrenci ise) farklı teknik yöntemler kullanma yoluna da gitmekteyiz. Bunlar süre tutarak öğrencileri çoktan seçmeli sorular ile bir rekabet haline sokma, okudukları romanlardan edebî sanatlar ile ilgili bulguları bize getirmeleri ve ya sene sonu projesi olarak verdiğimiz ödevlerde edebî sanatlar konusu ile ilgili çıkmış ÖSYM sorularını yanıtlamalarını istemek bu konunun onlarda daha aktif bir şekilde öğretimini sağlamaktadır.

b.2. Öğretmen Şener: Teknik ve yöntem konusunda buluş yolu ile öğretimi destekleyen ve derslerimde de bu yönde teknik ve yöntemler uygulayan bir eğitimciyim. 9.-12. Sınıf öğrencilerinin her biri için özellikle öğrendikleri edebi türler üzerinden edebî sanatları öğrenmelerini ve zayıf kaldıkları noktalarda bu durumu anlatım yolu ile desteklediğimi söyleyebilirim.

b.3. Öğretmen Danış: Edebî sanatlar konusunu işlerken ilk aşamada bu konuya neden ihtiyaç duyduğumuzu kavratmak amacıyla öğrencilerle doğaçlama bir diyalog kurmayı tercih etmekteyim. Edebî sanatları anlatım yöntemi ile öğrencilere öğrettikten sonra ise soru- cevap yöntemi ile öğrettiklerimi pekiştirmekteyim.

7E Modeli Temelli Edebî Sanatlar Öğretimi Etkinlikleri

Veri toplama araçları olarak görüşme ve etkinlikler kullanılmıştır. Edebî sanatlar konusu bağlamında özellikle yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda Türk Dili ve Edebiyatı öğretim yöntem ve tekniklerinin birçoğu (altı şapkalı öğretim tekniği, çember tekniği, kartopu tekniği, istasyon tekniği gibi teknikler başta olmak üzere 7E modeli bağlamında anlatım, soru-cevap, gösterip buldurma vb. gibi yöntemler ışığında) zenginleştirilerek öğrencide kalıcı öğrenmeyi sağlayabilecek etkinlikler sırasıyla şu şekilde uygulanmıştır:

9. Sınıflar için (Edebî Sanat Fişleri, Şarkıdan Edebî Sanat Bulma, Bir Edebî Sanat ile İlgili Şiir Yazma)
10. Sınıflar için (Altı Şapkalı Edebî Sanatlar, Edebî Sanatlar Çemberi, Edebî Sanatlardan Kartopu),
11. Sınıflar için (Edebî Sanatlar İstasyonu 3E, Edebî Sanatlar İstasyonu 5E, Edebî Sanatlar İstasyonu 7E),
12. Sınıflar için ise (Çoktan Seçmeli Edebî Sanatlar, YKS Edebî Sanatlar Çıkmış Sorular Portfolyosu, Beş Dakikada Beş Edebî Sanat) olmak üzere kanıt temelli etkinlikler biçiminde öğrencilere sunulmuştur.

Etkinlikler

9. Sınıflar için;

2.2.4.a. Edebî Sanat Fişleri

Bu etkinlikte düz ve basit cümlelerle edebî sanat buldurma yolundan mısra, beyit ve bentlerde edebî sanat buldurma yönünde bir sistem takip edilmiştir. Öncelikle konu öğretildikten sonra bu fişler sınıftaki öğrencilere birer birer seçtirilmiş ve öğrencilerin hangi edebî sanatın bulunduğunu tahmin etmesi istenmiştir. Daha sonra fişler sıra arkadaşlarıyla değiştirilmiştir. Sınıf içerisinde fişler sırasıyla dolaştırılmıştır. Son olarak ders öğretmeni tarafından hatalı bulunan tahminler düzeltme yoluna gidilerek etkinlik sonlandırılmıştır. Etkinlikte kullanılan fişler aşağıda belirtilmiştir.

Edebî Sanat Fişleri Etkinliği

Mor menekşeler gülümsüyor, bulutlar ise ağlıyordu.
Sordum sarı çiçeğe, benzin neden sarıdır Çiçek eydür derviş baba âhın dağlar eritir.
Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak; Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.

Tarihin dilinden düşmez bu destan, Nehirler gazidir, dağlar kahraman
Bir hilâl uğruna ya rab ne güneşler batıyor.
Ateşten kızaran bir gül arar da Gezer bağdan bağa çoban çeşmesi

2.2.4.b. Şarkıdan Edebî Sanat Bulma

Bu etkinlikte amaç öğrencinin edindiği bilgiyi doğal hayatın akışında nerelerde kullanabileceği ve ondan ne şekilde faydalanabileceğini göstermektir. Dersin işleyişi 40 dakika olmak üzere 1 ders saati olarak belirlenmiştir. Her öğrenciye projeksiyon ile sözleri yansıtılmış olan şarkının içerisinde geçen öğrenmiş olduğu edebî sanatlardan birkaç tanesini belirlemesi istenir. Dersin sonunda belirlenen edebî sanatlar ve hangi sözcük gruplarında belirlendiği nedenleri ile birlikte ders öğretmeni tarafından pekiştirilir. Etkinlikte kullanılan şarkılar aşağıda belirtilmiştir.

Şarkıdan Edebî Sanat Bulma Etkinliği

Örnek 1

Ne ötersin dertli dertli
Dayanamam zara bülbül
Hem dertliyim hem firkatli
Yakma beni nara bülbül

Ötme bülbül ötme bülbül
Derdin derde katma bülbül
Benim derdim bana yeter
Bir dert de sen katma bülbül

Örnek 2

Mecnunum Leylamı gördüm
Bir kerece baktı geçti
Ne sordum ne de söyledi
Kaşlarını yıktı geçti

Soramadım bir çift sözü
Ay mıydı gün müydü yüzü
Sandım ki Zühre yıldızı
Şavkı beni yaktı geçti

2.2.4.c. Edebî Sanatlarla Özgün Edebî Tür Oluşturma

Bu etkinlikte edebî sanatlar konusunun öğretiminin ardından öğrenciye istediği bir edebî türü seçerek (şiir, masal, hikaye, deneme,..) öğrendiği edebî sanatları bu tür üzerinde uygulaması istenir. Öğrencinin hangi edebî sanatı kullandığını ve neden bu edebî sanatı tercih ettiğini sınıf ortamında ürettiği ürün üzerinde sunum ile anlatması beklenir. Öğrencinin ürünü okulun tablosunda sergilenir. Etkinlik süreci bir ders saati 40 dakikadır ve etkinlik ürün odaklıdır. Öğrencinin ürün örneği aşağıda belirtilmiştir.

Edebî Sanatlar İstasyonu Etkinliği

Örnek Şiir

Geminin battığı limandayım

Gözlerine bağlı kalmışım

Bir bilsen ne çektiğimi

Sen de halime ağlardım

Kalbim yanıyor sevda ateşinle

Gönlüm el vermiyor sensiz gecelere

Gül yüzünü özledim sabah güneşinde

Kalbim bekliyor kuş gibi pencerede

10. Sınıflar için;

2.2.4.a. Altı Şapkalı Edebî Sanatlar

Altı şapkalı edebî sanatlar etkinliğinin içeriğini ve amacını anlayabilmek için öncelikli olarak Altı şapkalı düşünme tekniğinden yola çıkılarak etkinliğin tasarlandığını bilmemiz gerekmektedir. Altı Şapkalı Düşünme Tekniği, düşünce kaynağının diğer yan düşüncelerle birleştirilmesinden oluşmaktadır. Bu teknikte, bir konuya farklı açılardan bakarak, önemli kararlarda, yargulamada ve hükümlerde bireye yardımcı olmak esastır. Altı Şapkalı Düşünme Tekniğiyle, duyguları, mantıktan; yaratıcılığı, bilgi birikiminden ayırarak çok yönlü düşünme amaçlanmaktadır. Geniş kapsamlı düşünce şapkası altı değişik karakter ve bunlara uygun rollerle her biri farklı renkte ifade edilir. Önemli olan öğrencinin her rengin ifade ettiği rolü oynayabilmesidir (Bono, 1997; akt. Semerci ve Ayazcan, 2007). Altı Şapkalı Düşünme Tekniği, bilginin farklı yönlendirilmesi için düşünmenin kategorilere ayrılmasına dayanan bir yaklaşımdır. Düşünmenin kategorilere ayrılması, bir problemin ya da konunun çok yönlü incelenmesini sağlar. Örneğin, siyah şapka olumsuz, kırmızı şapka duygusal incelemeye yönlendirir (Nichols, 2006; akt. Semerci ve Ayazcan, 2007). Her alanda kullanılan ve düşünmeyi sağlayan altı şapkalı düşünme, düşünmenin farkında olmayı, değişimi ve onu geliştirmeyi aynı zamanda merak için fırsatlar sağlar (McAleer, 2007; akt. Semerci ve Ayazcan, 2007).

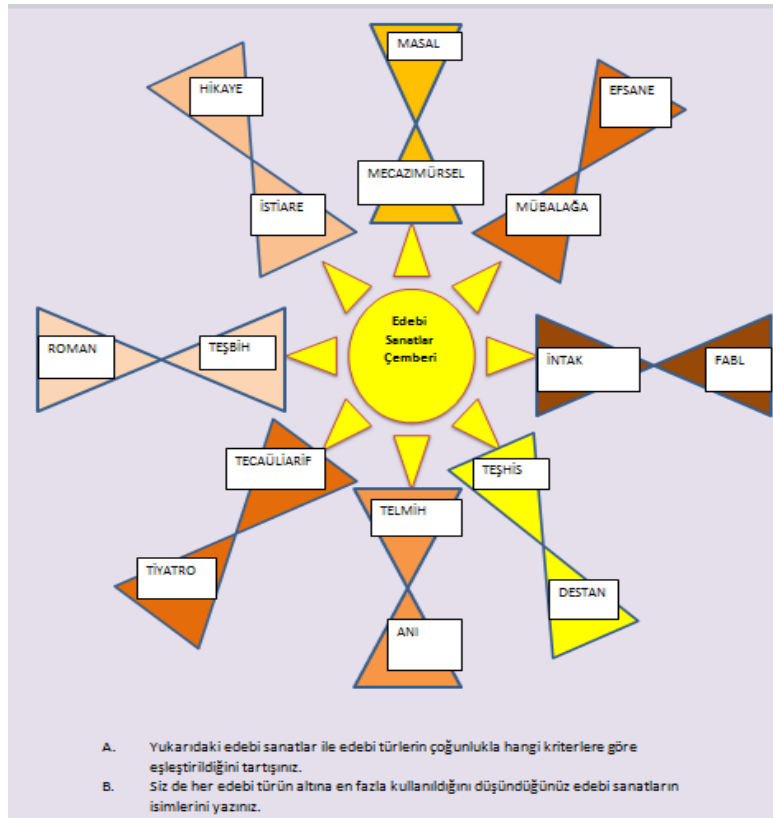
Etkinliğin uygulanış aşaması şu şekildedir; her öğrenciye altı adet farklı renkte (kırmızı, yeşil, mavi, siyah, turuncu, beyaz) şapka dağıtılarak her şapkanın hangi düşünce yapılarına denk geldiği öğrenciye bildirilir. Daha sonra öğrencinin öğrenmiş olduğu edebî sanatları kullanarak kendi düşünce yapısının karşıtı olan öğrencinin düşüncelerini kullanmış olduğu edebî sanatlar ve üslup ile

değiştirmesidir. Etkinlik 6 kişilik öğrenci grupları hâlinde sürdürülür. Bu etkinlik bir drama şeklinde de sunulabilir. Bir tiyatro ya da karşılıklı atışmalar, diyaloglar hâlinde kalıcı öğrenmeler sağlamak hedeflenmiştir. Bu şekilde öğrenci edebî sanatlar konusunu hem içselleştirmiş hem de yaşamının etkin bir alanında kalıcı bir şekilde kullanmış olacaktır.

2.2.4.b. Edebî Sanatlar Çemberi

Türk Dili ve Edebiyatı öğretim tekniklerinden biri olan çember tekniği, geniş bir grubun çember oluşturduğu ve bir liderin öncülüğünde bir konuyu/sorunu değerlendirdikleri bir tartışma tekniğidir. Bu teknik edebî sanatlar konusunun pekiştirilmesi açısından önemlidir. Etkinliğin uygulanış aşamaları şu şekildedir; sınıftaki tüm öğrenciler bir çember şeklinde oturur. Çemberin içerisinde ders öğretmeni vardır. Öğrencilere ders öğretmeni tarafından dağıtılan farklı anlatmaya dayalı edebî türlerden kısa örneklerin yer aldığı kâğıtlar rastgele çektilir. Öğrenciler bu türlerde en fazla tespit edilen edebî sanatın ismini örnek çalışma kâğıdının arkasına yazar. Etkinliğin sonunda ders öğretmeni öğrencilere örnek çalışma kâğıdı üzerinde verilen sorular yardımıyla konunun anlaşılmasını destekler. Etkinlikte amaç konuyu tartışarak farklı örnekler ile pekiştirmektir. Derste dağıtılan çalışma kâğıdı aşağıda belirtilmiştir.

Örnek Çalışma Kâğıdı

2.2.4.c. Edebî Sanatlardan Kartopu

Kartopu tekniği, kar tanelerinin kartopuna dönüşmesi gibi, bir konuda, bir kişinin görüşünden başlayarak ve görüşlerin sürekli ikiye katlanarak arttığı bir tartışma tekniğidir. Etkinliğin uygulanış aşamaları şöyledir; ikişerli gruplarla başlayan etkinlik ilk olarak üç edebî sanattan faydalanarak bir edebî türden örnek ürün ortaya koymaları istenir, dörderli gruba geçtikten sonra altı edebî sanat ve sekizerli gruplarda dokuz farklı edebî sanat kullanarak ortaya konulan ürünü genişletir. Etkinlik sonunda öğrencilerin ortaya koyduğu tek bir ürün söz konusudur. Aynı ürün edebî sanatlar

arttırılarak geliştirilir. Sınıfın ortak ürünü dersin sonunda incelenir ve sınıf panosunda sergilenir. Öğrencilerin üzerinde çalıştığı örnek çalışma kâğıdı aşağıda belirtilmiştir.

Edebî Sanatlardan Kar Topu Örnek Çalışma Kağıdı

Denizin kıyısında yürürken biri tarafından suya atılmış bir çocuk gibiydi deneme yazmak. Öyle sessizce ilerliyordun ve nefes almaya çalışıyordun balıkların sarkıları eşliğinde. Kara bir delik birden derinliğine çeker ama sen yine de hayatta kalırsın.

Yeni bir sen bulursun. Teker teker geçersin yeni hayatından. Tuzlu su iliklerine kadar işler ama artık rahatsız etmez seni. Öyle bir histir ki Batı'dan Doğu'ya kadar yüzsen yine de yorulmazsın. Cennet orasıdır artık. Mecnun'un Leyla'sına kavuşması gibi şevk ve ahenk vardır çırpınışlarında. Karşıda duran taş bağırlı dağlar önünde saygı ile eğilir.

Sonunda nefes almak istersin. Bu bir nevi gökyüzünün başka rengi de varmış demek gibidir. Ey tabiat anal Bengülevim diye mi vesillendi yapraklar mor menekşeler boyun eğdi önümde. Çın çın ötüyordu sessizlik ben yürürken. Sessiz sedasız mı gelecektim sana? Yunus da böyle mi geldi diye sordum..

A.Yazarlar:

.....

B.Kullanılan Edebî Sanatlar:

.....

.....

11. Sınıflar için;

2.2.4.a. Edebî Sanatlar İstasyonu 3E (Merak Uyandırma-Keşif-Açıklama)

Öncelikli olarak bu etkinlik diğer iki etkinliğin hazırlayıcısı konumundadır. Edebî sanatlar istasyonu I-II-III etkinliklerinin her biri birbiri içerisine geçmiş ve ön koşullu etkinliklerden biridir. Bu etkinliğin amacı öğrencilerde edebî sanatlar konusunun aşamalı bir şekilde ve yapılandırmacı yaklaşım bağlamında öğretmektir.

Yapılandırmacı yaklaşımın öğretim halkalarından yola çıkılarak tasarlanan bu etkinlik modelinde 3E modeli takip edilmiştir. 3E modelinin içeriğinde bulunan merak uyandırma, keşif ve açıklama bölümleri öğrencinin edebî sanatları öğrendikten sonra kendisini geliştirmek amacıyla kullanabileceği bir etkinlik modelidir.

3E, 4E, 5E ve 7E modelleri kapsamında değerlendirilen bu modellerden keşfetme, kavramlaştırma ve kavramın uygulanması şeklinde 3 aşamalı gerçekleştirilen 3E modeli öğrenme halkası, kullanılıp üzerinde yeni çalışmalar yapıldıkça bu 3 aşamadan sırasıyla 4 aşamalı, 5 aşamalı ve 7 aşamalı öğrenme halkalarına geçilmiştir (Bybee ve diğerleri, 2006; Akt. Köksal, 2014).

Tasarlanan etkinlik şu şekilde uygulanır; etkinlik için tüm sınıf öğrencileri dörderli grup olurlar. Her öğrenci kendisi için öğrenmekte güçlük çektiği bir edebî sanat belirler ve merak uyandırma aşamasında o edebî sanat ile ilgili belirlediği örnekleri arkadaşlarına sorar. Grup içerisinde hangi edebî sanatta daha fazla zorlanıldığı belirlenince etkinliğin ikinci aşaması olan keşfetme aşamasına geçilir. Bu aşamada belirlenen edebî sanat ile ilgili ders öğretmeni tarafında öğrencilere verilen çalışma kâğıtlarından edebî sanat keşfi yapılması istenir. Çalışma kâğıtlarında şiir, tiyatro ve roman türlerinden kısa alıntılar vardır. Bu alıntılardan birinde öğrencinin zorlandığı edebî sanatın kullanılması istenir. Aynı zamanda etkinlik sonunda sorulan nerede, hangi sebeple bu edebî sanatlar kullanılmış olabilir gibi sorular öğrenciye yol gösterecektir. Son olarak çalışma kâğıtlarında belirlenen bu edebî sanatların nerede ve ne için kullanılmış olacağı öğretmenin yardımlarıyla açıklanır. Etkinliğin sonunda her grup zorlandığı edebî sanatları belirlemiş olacaktır. Etkinlik ilk aşamada

merak uyandırma, ikinci aşamada keşfetme ve son aşamada açıklama yapılarak sonlandırılır. Örnek çalışma kâğıdı aşağıda belirtilmiştir.

A.

İstanbul seni hapsedmiş, eski bir bandı kaydetmiş
Yüzlerce binlerce insan aman Allah hep bu şarkıyı söylemiş
İstanbul seni kaybetmiş, ilaçlayıp berbat etmiş
Davul gibi gerilen derini aman Allah kim bilir kimler inletmiş?

B. Moliere-Cimri

V —Nedir bu halin, Elise, neden böyle mahzun duruyorsunuz? Sevdiğinizi söyleyerek bana dünyaları başıladınız diye mi? Bana söz vermişsiniz, o sözünüze mi pişmansınız yoksa?

E —Hayır, sizin için yaptıklarına pişman olamam. Doğrusunu isterseniz bu aşkın sonu beni ürkütüyor; sizi sevmekte ileri gitmiş olmaktan korkuyorum.

V — Beni sevdiğin için niye korkasın ki Elise?

E —Ne mi var? Bir sürü şey: Babam kızabilir, akrabalarım beni hor görebilir, elalemin diline düşeriz hepsinden de daha önemlisi sizin bana karşı sevginin azalabilir, tavrınız değişebilir.

V — Ne olursun Elise, beni başkalarına benzetme, böyle düşünürsen bana haksızlık edersiniz. İsterseniz benden, benimle ilgili her şeyden şüphe edin, ziyamı yok, yalnız size karşı olan sevgimden asla şüphe etmeyin. Sizi o kadar seviyorum ki bu sevgim ömrümün sonuna kadar artarak devam edecek.

C. Namık Kemal- intibah

"İstanbul" u görenler bilir ki, Çamlıca köşkü neşe vermekte, ruhu aydınlatmada ilkbahardan aşağı kalır bir güzellik alemi değildir. Binası bir tarafa dursun, yalnız bulunduğu mevki İstanbul' un en müstesna bir noktası olduğu gibi, bir güzellik denizinin sahibidir ki, yalnız hüznüle sahillerine yüz sürerek önünden akıp giden denizin güzelliği, bulunduğu yerin bütün cihan içinde eşsizliğini ispat etmek için yeterlidir.

2.2.4.b. Edebî Sanatlar İstasyonu 5E (Derinleştirme-İlişkilendirme)

Etkinliğin ikinci evresi, birinci evresinde bulunan evrelere (merak uyandırma, keşif ve açıklama) ek olarak derinleştirme ve ilişkilendirme aşamalarının da eklenmesiyle sürdürülür. Her etkinlik bir ders süresini kapsayacaktır. Toplamda 3 ders saati 120 dakikalık iç içe geçmiş bir etkinlik modelinin ikinci aşamasıdır.

Etkinliğin öncelikli amacı birinci aşamada daha öğretmen merkezli yürüyen etkinlik modelini yavaşça öğrenci merkezli hâle getirerek yapılandırmaktır. 5E modeli merkeze alınarak tasarlanan bu etkinlikte öğretim halkalarının derinleştirme ve ilişkilendirme aşamaları üzerine yoğunlaşmıştır.

Derinleştirme aşamasında, öğrenciler yeni öğrendikleri bilgileri transfer etme şansına sahiptirler. Elde ettikleri bilgileri gerçek yaşama uyarlarlar. Dolayısıyla seçilen konuların hayata yakınlığı çok önemlidir. Bu süreç araştırma projeleri, problem çözme, karar alma, tartışma ve eleştirel düşünme gibi üst düzey zihinsel becerileri ve yetileri gerektiren yöntemleri içerir. Bu aşamada öğrenci gerçek dünyadan kopmamalı, koparılmamalıdır. Bu bölümde konularla alakalı alıştırmalar ve etkinlikler düzenlemek, konuları belli aralıklarla tekrar etmek önemlidir (Köksal, 2014). Bu aşama tam olarak bitirildikten sonra ilişkilendirme basamağına odaklanılır.

İlişkilendirme, var olan bilgilerin yeni bilgiler ile ilişkilendirilme sürecidir. Öğrenciler ne bildiklerinin farkındadırlar ve yeni öğrendiklerini, farkında oldukları bilgiler ile ilişkilendirirler. Bu aşama öğrencilerin bilişsel farkındalığa ve yürütücü bilişe sahip oldukları süreçtir (Köksal, 2014).

Dolayısıyla anlatılan süreçlerden yola çıkılarak oluşturulan bu etkinlik modelinde öğrencilerin ilk etkinlikte keşfettikleri bilgileri bu etkinlikte yeni öğrendikleri bilgilerle transfer etme durumu söz konusudur. Bu transfer sonucu öğrenciler bir konu belirleyecek ve belirlediği bu edebî sanatı drama tekniğini kullanarak yaşama uyarlayacaktır. Burada söz konusu olan öğrencinin bu bilgiyi ne şekilde uyarladığı değil, bilginin uyarlanabilirliğidir. Öğrenciler her gruptan belirlenen bir edebî sanat ile ilgili drama şeklinde bir senaryo yazarak ve bu şekilde problem çözme, karar alma, tartışma, eleştirel düşünme gibi üst düzey becerileri ve yetilerini geliştirmeyi hedefler.

2.2.4.c. Edebî Sanatlar İstasyonu 7E (Paylaşma/Değişim-Değerlendirme)

Etkinliğin son aşaması olan Edebî Sanatlar İstasyonu 7E paylaşma ve değerlendirme odaklı bir etkinlik modelidir. Öğrenciler edebî sanatlar ile ilgili yapmış oldukları çalışmalarını paylaşma ve değerlendirme aşamalarına geçmiş olurlar. Paylaşma/Değişim aşaması, öğrencilerin kubaşık öğrenmeyi uyguladıkları interaktif bir süreçtir. Kubaşık öğrenme (İşbirliğine dayalı öğrenme) ise, öğrencilerin, sınıf ortamında küçük karma kümeler oluşturularak, ortak bir amaç doğrultusunda birbirlerinin öğrenmelerine yardımcı oldukları, genelde küme başarısının değişik yollarla ödüllendirildiği bir öğrenme yaklaşımını oluşturmaktadır. Bu sayede öğrenciler bir problemin birlikte üstesinden gelebilmenin yollarını ararlar. Bu süreçte öğrenciler birlikte karar alırlar ve aldıkları kararları uygularlar (Köksal, 2013). Öğrenciler tartışma ortamına dâhil olurlar, bu sayede durağan bir fikre değil sürekli olarak kendini yenileyen bir fikirleşme sürecini yaşarlar. Karşılıklı fikir tartışması yaptıkları için öğrenciler arasında fikir etkileşimi oluşturulur (Bybee, 2003; akt. Ateş, 2017).

7E modelinin son iki aşamasından yola çıkılarak tasarlanan bu etkinlikte her birinin belirlediği bir edebî sanat ile ürün ortaya koyduğu grupların birleşerek toplu bir şekilde ortaya koydukları karma edebî sanatlarından oluşan bir drama ortaya konulur. Son olarak etkinlik değerlendirme aşaması ile sonlandırılır. Değerlendirme aşaması, 7E modelinde 5E modelinde de olduğu gibi, değerlendirme tek seferde yapılmadığı, öğrenmenin her aşamasında devam eden bir süreç olarak kabul edilir. Bu süreçte öğretmen, öğrencilerde meydana gelen değişimleri gözlemler, portfolyo ve performans değerlendirme gibi üründen ziyade sürece odaklanan değerlendirme türlerini kullanır. Burada öğrencilerin ne öğrendiklerinden ziyade nasıl öğrendikleri önemlidir. Bu aşamada öğrencilerin bildiklerini ve öğrendiklerini sınıf içerisindeki arkadaşları ile ne kadar paylaştıklarının yanı sıra akran öğrenme de çok önemlidir. Öğretmen, öğrencilere açık uçlu sorular sorar ve öğrencilerin bilgilerini genel olarak değerlendirir. Ayrıca öğretmen, bir sonraki dersin konusuna yönelik öğrencilere tartışmaya katılabilmeleri için cesaretlendirici sorular sorar (Köksal, 2009). Öğretmen etkinlik sonunda yapılan tüm çalışmalarını öğrenci portfolyolarında değerlendirmek üzere toplar.

12. Sınıflar için;

2.2.4.a. Çoktan Seçmeli Edebî Sanatlar

Etkinlikteki amaç özellikle üniversite sınavına hazırlanan öğrencilerin edebî sanatlar konusunu tamamen çoktan seçmeli sorular ile öğreniyor olabilmeleridir. Dolayısıyla etkinlik gerçek bir üniversite sınavı havasında ve süre odaklı geçmektedir. Öğrencilerden öğrendikleri edebî sanatlar ile ilgili çoktan seçmeli sorular hazırlamaları istenir. Her öğrenciden hazırladığı sorular toplanarak çoktan seçmeli edebî sanatlar sınav kitapçığı hâline getirilir. Dersin öğretmeni tarafından kontrol edildikten sonra bir ders saati içerisinde öğrencilerin tamamen edebî sanatlar konusundan yapmış olduğu bir YKS'ye alınan öğrenciler, ders sonunda ders öğretmeninini yardımı ile soruları cevaplandırılır.

2.2.4.b. YKS Edebî Sanatlar Çıkmış Sorular Portfolyosu

Bu etkinlikte amaç, edebî sanatlar üzerine yoğunlaşan üniversite hazırlık öğrencilerinin YKS'nin sormuş olduğu soruları çeşitli bilgi kaynaklarından edinerek birer sınıf portfolyosu oluşturmalarıdır. Portfolyoyu oluşturan öğrenciler öğretmenin uygun gördüğü bir ders saatinde bu portfolyodan istediği arkadaşına birer soru sorabilmektedir. Etkinlik süreç odaklıdır. Her doğru cevap bir diğer soru sorma hakkını doğurmaktadır. Süreç sonunda ise en çok soru soran öğrenci etkinliğin birincisi olmaktadır. Etkinlik sonunda hem bir rekabet ortamı hem de bir ürün ortaya konularak öğrencileri sınava hazırlamak esastır.

2.2.4.c. Beş Dakikada Beş Edebî Sanat

Etkinlik süre odaklı olarak tasarlanmıştır. Etkinliğin amacı belirlenen süre zarfında öğretmen tarafından derse getirilen kutudan 5 dakika içerisinde 5 edebî sanat fişi çekebilmek ve bunları doğru edebî sanat ile eşleştirebilmek olacaktır. Etkinlik süresi 1 ders saati olarak tasarlanmıştır. Edebî sanat fişlerinde karşımıza gelen edebî sanat örnekleri Yükseköğretime geçiş sınavında çıkmış edebî sanatlar sorularının şıkları temel alınarak oluşturulmuştur.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada görüşme, doküman analizi, eylem araştırması ve etkinliklerden yararlanılarak nitel verilere ulaşılmıştır. Ulaşılan veriler ön test ve son test puanlarıyla analiz edilmiştir. Sonuç olarak nicel veri analizi ile nitel veri analizi çalışmalarının 7E modeli ile edebî sanatlar konusunun öğretiminde olumlu yönde etkileri olduğu gözlemlenmiştir. Çalışmada farklı veri toplama yöntemleri kullanılarak ulaşılmak istenen Denzin (1989) önerdiği metodolojik (yöntem) çeşitlemedir (Akt. Yapıcıoğlu ve Kaptan, 2018) Böylece farklı veri kaynaklarından elde edilen verilerin birbirleriyle birleştirilmesi ile daha geçerli, doğru ve güvenilir sonuçlar elde etmeyi sağlayacağı düşünülmüştür (Güler, Halıcıoğlu ve Taşkın, 2015; Yapıcıoğlu ve Kaptan, 2018).

Araştırmada aynı zamanda ortaöğretim 9.- 12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı kitaplarında bulunan çeşitli edebî türler içerik analizi tekniği kullanılarak edebî sanatların geçtiği metinler, metin türleri, sözcük grupları, etkinlik çalışmaları belirlenmiştir. İncelenen kaynaklar tablo şeklinde detaylandırılmıştır.

MEB Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitapları (2019)

Edebî Sanatlar	Etkinlik Sayısı			
	9.Sınıf	10.Sınıf	11.Sınıf	12.Sınıf
Teşbih	-	3	1	-
İstiare	1	3	1	-
Mecazımürsel	-	-	5	3
Teşhis	-	-	-	-
İntak	-	1	-	-
Tenasüp	-	-	-	-
Tezat	-	-	-	-
Telmih	-	-	1	-
Hüsnütalil	-	-	-	-
Tecahülîarif	-	-	-	-
Kinaye	-	-	-	-
Tevriye	-	-	-	-
Tariz	-	-	-	-
İrselimesel	-	-	-	-
Mübalâğa	-	-	-	-

3.Bulgular

Çalışmada karma araştırma yöntemi kullanıldığından dolayı nicel ve nitel bulgular olmak üzere iki ayrı gruba incelenmiştir.

Nicel Bulgular

3.1. Kontrol Grubu

Araştırmada kontrol grubu ile MEB (2019) 9.-12. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı kitaplarında bulunan edebî sanatlar konusu MEB Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı (2018) edebî sanat kazanımları dahilinde işlenmiştir. İncelemeler tablo şeklinde detaylandırılmıştır.

MEB Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitapları (2019)			
	Edebî Sanatlar Kitap Analizi	Kullanılan Edebî Sanatlar	MEB Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı Edebî Sanat Kazanımları (2018)
9. Sınıf	<ul style="list-style-type: none"> 3. Ünite, 1.-3. Etkinlik, Metni Anlama ve Çözümleme (s.102-103)* 5. Ünite, Sözlü İletişim Uygulamaları, Hazırlık Konuşma Hazırlama (s.164) 7. Ünite, Metni Anlama ve Çözümleme (s. 217) 9. Ünite, Metni Anlama ve Çözümleme (s.251) <p>*Etkinlik olarak tasarlanmıştır.</p>	Teşbih, İstiare, Teşhis, Mübalağa	<p>A.1. 5. Şiirdeki mazmun, imge ve edebî sanatları belirleyerek bunların anlama katkısını değerlendirir.</p> <p>a. 9. sınıfta şiirde öne çıkan, dikkat çeken ve/veya yaygın olarak bilinen edebî sanatlar (teşbih, istiare, mecazmürsel, teşhis ve intak, tenasüp, tezat, telmih, hüsnütalil, tecahüliarîf, kinaye, tevriye, tariz, irsalimesel, mübalağa) ele alınır.</p> <p>b. Şiirdeki bütün edebî sanatların tespiti yoluna gidilmez.</p> <p>c. 10, 11 ve 12. sınıflarda şiirde öne çıkan edebî sanatları buldurmaya yönelik çalışma yapılması sağlanır.(s.19)</p>
10. Sınıf	<ul style="list-style-type: none"> 3. Ünite, Metin Anlama ve Çözümleme (s.96)* 3. Ünite, Metin Anlama ve Çözümleme (s.102)* 3. Ünite, Metin Anlama ve Çözümleme (s.108)* 3. Ünite, Metin Anlama ve Çözümleme (s.111)* 3. Ünite, Metin Anlama ve Çözümleme (s.114)* <p>*Şiirden edebî sanat bulma</p> <p>*Etkinlik olarak tasarlanmamıştır.</p>	Teşbih, İstiare, Mübalağa, İntak, Telmih	<p>A.2. 10. Metnin üslup özelliklerini belirler.</p> <p>Metinde yazara özgü dil ve anlatım özellikleri belirlenir (Cümle yapıları, deyimler, kelime kadrosu, anlatım teknikleri, söz sanatları, akıcılık, nesnellik, öznellik, duygusallık, coşkunluk gibi hususlar dikkate alınır.)(s.22)</p> <p>B.6. Metin türüne özgü dil ve anlatım özelliklerine uygun yazar.</p> <p>b. Şiirde ahenk unsurlarını, imge ve söz sanatlarını kullanması sağlanır.(s.26)</p>
11. Sınıf	<ul style="list-style-type: none"> 3. Ünite, Metin Anlama ve Çözümleme (s.77)* 3. Ünite, Metin Anlama ve Çözümleme (s.79)* 3. Ünite, Metin Anlama ve Çözümleme (s.83)* 3. Ünite, Metin Anlama ve Çözümleme (s.87)* 3. Ünite, Metin Anlama ve Çözümleme (s.91)* 3. Ünite, Metin Anlama ve Çözümleme (s.94)* 3. Ünite, Metin Anlama ve Çözümleme (s.100)* <p>*Etkinlik olarak tasarlanmamıştır.</p>	Teşhis, İstiare, Mübalağa, Teşbih, Mecazımürsel, Tezat, Tecahüliarîf, Hüsnütahlil,	<p>C.1. 13. Konuşmasının içeriğini zenginleştirir.</p> <p>Bir konuşmanın deyim, atasözü, vecize, terim, alıntı, kısa hikâye, anı, şiir, fıkra, söz sanatları, istatistiklerden yararlanma vb. unsurlarla zenginleştirilebileceği vurgulanır.(s.28)</p>
12. Sınıf	<ul style="list-style-type: none"> 3. Ünite, Dil Bilgisi Uygulamaları (s.134) <p>*Etkinlik olarak tasarlanmamıştır.</p>	Mecazımürsel	

Çalışmada ilk olarak kontrol grubuna konu anlatılmadan edebî sanatlar konusu bağlamında ön test yapılmıştır. Mevcut kitaptaki etkinlikler üzerinden konu işlendikten sonra son test yapılmıştır. Son olarak ön test ve son test uygulamasından aldıkları puan ortalaması arasındaki farklar karşılaştırılmıştır. Konu başarı istatistikleri Tablo 1.'de verilmiştir.

Tablo 1. Kontrol Grubunun Ön Test- Son Test Puanlarına İlişkin Bulgular

Kontrol Grubu	Ön Test	Son Test
9. Sınıf	53,1	58,2
10. Sınıf	51,6	62,2
11. Sınıf	46,4	60
12. Sınıf	40,4	51,6

Tablo 1.'de görüldüğü üzere Kontrol grubunun ön test – son test başarı istatistikleri incelendiğinde MEB Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabı üzerindeki etkinlikler yolu ile edebî sanatlar konusunun öğretiminde büyük bir istatistiksel artış görülmemektedir. Tablo 1.'den hareketle süreç

ilerledikçe kitap temelli başarı seviyesi de düşmektedir. Bu durum MEB Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı kitaplarının edebî sanatlar konusu bağlamında kalıcı öğrenmeler sağlayamadığının birer kanıtı niteliğindedir. Kalıcı öğrenmelerin oluşması için de öğrenenin öğrenme ortamında geçireceği yaşantılar ön plana çıkmaktadır. Bu yaşantılar, öğrenen ile öğrenme ortamının etkileşimi ile oluşmaktadır. Öğrenenler için tasarlanan öğrenme ortamlarında birden fazla duyu organına hitap eden uyarıcılar (araç, gereç ve materyaller) ve bunların öğrenen ile etkileşimi söz konusu olmaktadır (Akkoyunlu ve Yılmaz, 2005: 17).

3.2. Deney Grubu

Bu grupta çalışılan öğrenciler ile de aynı aşamalar tekrar edilmiştir. 7E modeli temelli etkinlikler dersinden önce ön test yapılmış ve mevcut dersin ardından son test yapılarak iki test arasındaki başarı ortalamaları karşılaştırılmıştır. Deney grubunda uygulanan 7E modeli temelli etkinliklerle edebî sanatlar öğretimi tablo şeklinde detaylandırılmıştır.

7E Modeli Temelli Edebi Sanat Öğretimi Etkinlikler Tablosu

9. Sınıf	Keşfetme	Merak Uyandırma	Açıklama	Derinleştirme	İlişkilendirme	Paylaşma/ Değişim	Değerlendirme	İşlenen Edebi Sanatlar
1. Edebi Sanat Fişleri:	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Teşhis, teşbih, intak, istiare, mecazmürsel, nida
2. Şarkıdan Edebi Sanat Bulma:	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Tekrar, teşhis, telmih, mübalağa, Tecaülîarif, istiare
3. Bir Edebi Sanat ile İlgili Şiir Yazma:	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Mecazmürsel, istiare, teşbih, mübalağa
10. Sınıf								
1. Altı Şapkalı Edebi Sanatlar:	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	İstiare, teşbih, teşhis, intak, telmih, mübalağa, tecaülîarif
2. Edebi Sanatlar Çemberi:	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Teşhis, istifham, irsalimesel, tekrar, tecaülîarif, hüsnitalil, teşbih, istiare
3. Edebi Sanatlardan Kartopu:	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Teşhis, teşbih, istiare, cinas, intak, mübalağa, mecazmürsel
11. Sınıf								
1. Edebi Sanatlar İstasyonu 3E:	✓	✓	✓					Tüm edebi sanatlar*
2. Edebi Sanatlar İstasyonu 5E:				✓	✓			Tüm edebi sanatlar*
3. Edebi Sanatlar İstasyonu 7E:						✓	✓	Tüm edebi sanatlar*
12. Sınıf								
1. Çoktan Seçmeli Edebi Sanatlar:	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Tüm edebi sanatlar
2. YKS Edebi Sanatlar Çıkmış Sorular Portfolyosu:	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Tüm edebi sanatlar
3. Beş Dakikada Beş Edebi Sanat:	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Tüm edebi sanatlar

*Mevcut MEB Türk dili ve edebiyatı ders kitabında (2019) ve YKS çıkmış tüm edebi sanatlar dahildir.

Tabloda her etkinliğin hangi edebî sanatları kapsadığı, hangi 7E basamakları ile çalışıldığına yer verilmiştir. Her sınıf için farklı üçer etkinlik hazırlanmıştır. Bu etkinlikler her sınıfın seviyesine uygun, müfredat konularını içine alan ve öncelikli amacının kalıcı öğrenmeler sağlamak olduğu etkinlik modelleridir.

Deney grubu üzerinde uygulanan 7E temelli etkinliklerin kaynağını oluşturan 7E öğretim modeli, öğrenenin nasıl gerçekleştiği, öğrencilerin nasıl daha iyi öğrenebilecekleri ve öğretilenlerin nasıl kalıcı olabileceği konularını esas alan bir öğretim yaklaşımıdır (Ateş, 2017:4). Bu yapılandırmacı model; merak uyandırma, keşif, açıklama, derinleştirme, ilişkilendirme, paylaşma/değişim ve değerlendirme olmak üzere birbirine bağlı 7 aşamadan oluşmaktadır. Merak uyandırma aşamasında, öğretmen öğrencilerin zihinlerinde soru işareti oluşturarak öğrencide var olan ön bilgiyi ortaya

çıkartmaya çalışır. Bu aşamada sadece öğrencilerin ne bildikleri öğrenilir. Keşif aşamasında, öğretmen öğrencilere merak edecekleri sorular sorarak bu sorulara cevap bulmanın yollarını gösterir. Öğrencilerden geri bildirimler alarak öğrencilere gözlem yapma ve bilgi toplama sürecini organize etme şansı tanır (Eisenkraft, 2003; Akt.Ateş, 2017:4). Açıklama aşamasında ise, öğretmen öğrencilerin edindikleri bilgileri açıklamalarını sağlar. Öğretmenin rolü; hem söz hem eylemde öğrencileri için kendi bakış açılarını söz ve yazılılarıyla ifade etmelerine, kendilerini ve kavrayışlarını açığa vurmalarına, kendi anlayışları hakkında düşünmelerine fırsat veren çok sayıda yol bulmak olmalıdır (Gould, 2007; Akt. Durmuş, 2007). Öğrenciler açıklamalarını kendi cümleleri ile yaparlar ve öğretmen de bu aşamada yol göstericidir.

Yapılandırıcılığa göre yöntem ve teknikler öğrencilerin edindikleri bilgileri irdeleyebilmelerini, önceki bilgileriyle ve günlük hayatla ilişkilendirebilmelerini sağlayan nitelikte olmalıdır (Öğünç ve Tarhan, 2006). Diğer aşamalara göre daha öğretmenin merkezde olduğu bir aşamadır (Bybee ve Ark., 2006; Akt.Ateş, 2017). Derinleştirme aşamasında, bu aşamada öğrenciler öğrendikleri bilgileri transfer etme sürecindedirler. Elde edilen bilgiler gerçek yaşama uyarlanır. Bu süreç araştırma projeleri, problem çözme, karar alma, tartışma ve karar alma gibi üst düzey zihinsel becerileri gerektiren yöntemleri içerir (Köksal, 2014:4). İlişkilendirme aşamasında, ön bilgiler ile yeni edinilen bilgiler arasında bağ kurmak amaçlanır. Paylaşma/Değişim aşamasında, öğrenciler birlikte kararlar alırlar ve aldıkları kararları uygularlar (Köksal, 2013). Öğrencilerin karşılıklı olarak fikir alış verişi yaptıkları bir aşamadır (Bybee, 2003; Akt.Ateş, 2017). Son olarak değerlendirme aşamasında, süreç değerlendirmesi söz konusudur ve öğretmen öğrencileri öğretim modelinin her aşamasında değerlendirir. Performans değerlendirme ve portfolyo gibi ürünler yerine öğretmen süreç odaklı değerlendirme türlerini kullanır. Öğrencilerin ne öğrendiklerinden ziyade nasıl öğrendikleri önemlidir. Öğretmen öğrencinin aktif olabileceği, yoruma dayalı açık uçlu sorular sorarak öğrenciyi gözlemler (Ateş, 2017).

Deney grubu ile birlikte çalışılan 7E modeli temelli etkinliklerinin ardından öğrencilere son test uygulaması yapılmıştır. Tablo 2.'de görüleceği üzere öğrencilerin ön test aşamasında aldıkları başarı ortalamaları ile son test aşamasında aldıkları başarı ortalaması arasında kontrol grubunun ön test ve son test uygulamasında görüldüğünden daha fazla saptanmıştır.

Tablo 2. Deney Grubunun Ön Test- Son Test Puanlarına İlişkin Bulgular

Deney Grubu	Ön Test	Son Test
9. Sınıf	58,7	85,5
10. Sınıf	59,6	83
11. Sınıf	60,2	80,3
12. Sınıf	65,8	90,8

Deney grubu grafiğinden de yola çıkılarak 9. sınıf deney grubu öğrencilerinin ön test ve son test başarı ortalamaları ile 12. sınıf öğrencilerinin ön test ve son test başarı ortalamaları daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 3. Deney ve Kontrol Gruplarının Başarı Testinden Aldıkları Ön Test- Son Test Ortalamalarının Karşılaştırılması İle İlgili Bulgular

Öğrenci Grupları	Ön Test	Son Test
Kontrol Grubu	47,8	58
Deney Grubu	55	84,9

Son olarak deney ve kontrol gruplarının başarı testinden aldıkları ön test- son test ortalamalarının karşılaştırmalı grafiğinde görüleceği üzere 7E modeli temelli etkinliklerin MEB Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarında bulunan etkinliklerden daha kalıcı ve aktif öğrenmeler sağladığı gözlemlenmiştir.

Nitel Bulgular

Çalışmada nitel bulgular olan görüşme, eylem araştırması, 7E modeli temelli etkinlikler kullanılmıştır. Bulgulardan çıkan sonuç görüşülen zümre öğretmenlerinin ders kitaplarındaki edebî sanat konularının yeterli düzeyde olmadığı şeklindedir. Ayrıca faydalanılan edebî türlerin ise 9.-12. sınıf öğrencilerinin konuyu anlamasında zorlayıcı olduğu yönündedir. Görüşme sonucunda uygulanan 7E modeli temelli etkinliklerin belirtilen kazanımları ve dört temel beceriyi aktif kıldığı ortak kararına varılmıştır. Yapılan doküman incelemeleri ve deney grubu öğrencilerinin 7E modeli etkinliklerden sonra mevcut konu bağlamındaki başarı ortalamalarının artışı nicel ve nitel bulguların birbirini yakınsayan karma yöntem bağlamında desteklediği şeklindedir.

Sonuç ve Tartışma

Çalışmada ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarında bulunan edebî sanatlar konusunun Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında (2018) belirtilen yapılandırmacı yaklaşımın gerektirdiği tematik ilişkilendirmenin edebî sanatlar ile metin alıştırmaları arasında gerçekleşmediği gözlemlenmiştir. Bu bağlamda çalışmanın çözüm aşaması olarak edebî sanatlar konusunun 7E modeli temelli etkinlikler tasarlanarak edebî sanatların anlaşılması ve metinde fark edilmesi çeşitli çalışmalar ile desteklenmiştir. Etkinliklerin uygulanmasında ilk olarak Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında (2018) edebî sanatlar konusu ile ilgili belirtilen kazanımlar ele alınmıştır.

9. sınıf MEB Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabı ile program karşılaştırmalı olarak incelendiğinde mevcut anlatımda edebî sanatlar ile ilgili açıklamaların yeteri düzeyde olmadığını görmekteyiz çünkü bazı edebî sanatlar için birer örnek verilirken, bazıları için örnek verilmemiştir.

9. sınıf ders kitabında en fazla kullanılan edebî tür şiirdir. Halbuki edebî sanatlar konusunun sadece şiir edebî türü üzerinden değil, diğer edebî türler (masal, destan, hikaye, roman, anı, ...) üzerinden öğretilmesi de gerekmektedir.

Çalışmanın amacını da oluşturan MEB Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarındaki edebî sanatlar ile ilgili etkinliklerin yetersiz olması sonucu konunun 7E modeli temelli etkinlikler çerçevesinde öğretilmesi gerekmektedir. Sonuçlar yakınsayan paralel karma desen ile karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilmiştir. Türk Dili ve Edebiyatı ders kitapları ile yardımcı ders kitaplarının, öğrencilere Türkçe bilinci, estetik duyarlılık, kültürel derinlik ve edebî zevk kazandırması; onların bilişsel ve sosyo-duyuşsal becerilerinin farkına varmasında yardımcı olacaktır.

9. sınıf Türk dili ve edebiyat ders kitapları içerik açısından incelendiğinde ise etkinliklerin ve alıştırmaların dağılımında eşitsizlik söz konusu olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durum çalışmanın

veri analizi kısmında incelenen tabloda sayısal değerler arasındaki orantısızlık bağlamında birer örnek oluşturmaktadır.

9. sınıf deney grubu ile uygulanan 7E modeli temelli etkinlikler, dört temel beceriyi de kullanarak öğrencinin çalışmanın aktif bir parçası olmasını sağlamıştır. Etkinliklerde 7E öğretim modelinin tercih edilmesinin en önemli sebebi dört temel beceriyi oluşturan okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerinin bütünlük bir şekilde kullanılması olmuştur.

10. Sınıf MEB Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarında edebî sanatlar konusunun en fazla üzerinde durulduğu sınıf olmuştur. Fakat mevcut konu anlatım dört temel beceriyi destekler nitelikte değildir. Kitaptaki konunun işlendiği edebî türler ise dil ve anlatım özellikleri bakımından zorlayıcı özelliktedir. 7E modeli temelli etkinliklerde faydalanılan her edebî tür açık, anlaşılır ve akıcı dil ve anlatım özelliği gösteren çalışma kâğıtlarından oluşmaktadır. Bu durum konunun anlaşılabilirliğini arttırırken öğrencinin konudan zevk almasına da önemli bir etken olmuştur.

Bir diğer grubu oluşturan 11. sınıf ders kitapları incelendiğinde, mevcut konuya yeterli düzeyde yer verilmediği ve kitaptaki etkinliklerin YKS formatı ile aynı kazanımları desteklemediği tespit edilmiştir. YKS'nin yapmış olduğu sınavlarda edebî sanatlar çıkmış sorularına bakıldığında anlam değerlendirme ve anlam çıkartma gibi soru biçimlerinin olmadığı gözlemlenmektedir. 7E modeli temelli etkinlikler bu eksiklikler bağlamında tasarlanarak kazanımların desteklenmesi sağlanmıştır.

12. sınıf MEB Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer alan çoktan seçmeli edebî sanatlar konusu çerçevesinde hazırlanmış olan toplamda iki adet soru bulunmaktadır. Bu soruları içerik olarak YKS'de çıkmış sorular ile karşılaştırdığımızda aralarında kazanım farkları olduğunu görmekteyiz.

12. sınıf MEB Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer alan çoktan seçmeli edebî sanatlar sorularının konunun teorik kısmını yeterince kapsamadığı yapılan incelemeler sonucunda gözlemlenmiştir. YKS ise çıkmış soruları tamamen ham bilgiye yönelik ve bu bilgiyi işleyip değerlendirerek öğrencinin analiz, sentez, değerlendirme aşamalarını sırası ile kullanması gereken soru tiplerinden oluşmaktadır. Dolayısıyla üniversite sınavına hazırlık aşamasında olan öğrenciler için bu konunun kazanımı bağlamında oldukça yetersiz ve zayıf kalmaktadır.

YKS'nin edebî sanatlar konusunu sorma yönteminden bir diğeri de edebî sanatları beyitler, bentler ve dörtlükler içinden seçen ve değerlendirebilme yeteneğini ölçen sorular olmuştur. Ancak 12. sınıf MEB Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında edebî sanatlar konusuna herhangi bir edebî tür içerisinde yer verilmemiştir. Genellikle edebî sanatlar kelimesi yüzeysel bir açıklama yapılarak öğrenciye sunulmuştur. Edebî sanatların öğretiminde etkinliklerin rolü büyüktür.

Ortaöğretim kitaplarında bulunan edebî sanatlar konusu genel anlamda ders kitaplarının yapılandırıcı bir müfredat dâhilinde güncellenmesine rağmen tür odaklı bir yapıda değildir. Her üniteye işlenmesi gereken edebî sanatlar konusu sadece şiir ünitelerinde yoğun bir şekilde işlenmiş ve her sene biraz daha azaltılarak konunun kalıcılığı zayıflatılmıştır. Dolayısıyla çalışmada tasarlanan 7E modeli temelli etkinlikler bu soruna bir çözüm önerisi mahiyetinde olup konunun kalıcı öğrenmeler sağlamasında birer araç olacaktır.

Öneriler

- 7E modeli temelli edebî sanatlar öğretiminde dil becerilerinin bütüncül bir şekilde kullandırılması
- Bilişsel ve sosyo-duyuşsal becerilerin geliştirilip eleştirel düşünme ve yaratıcı düşünmeyi teşvik etmesi ve mevcut etkinliklerin ders öğretmenleri tarafından bu çerçevede tasarlanması bu konunun öğreniminde önemli bir rol oynaması,
- Edebî sanatlar konusunun, YKS'ye hazırlanmada metin okuma ve anlamayı metin destekleme yönünde öğretilmesi,
- Konunun tür farkındalığını geliştirmeye yönelik olması,
- Konunun aktarımında Bloom taksonomisini desteklemesi.

Edebî sanatlar konusunun 21. yy becerilerini oluşturan eleştirel düşünme, işbirliği ve liderlik, etkili sözlü/yazılı iletişim, öz farkındalık, zihinsel çeviklik/esneklik, bilgiye erişme/işleme, merak etme/hayal kurma, insiyatif alma/girişimcilik becerilerini kazanma ve yaşam boyu etkin bir şekilde kullanmada araç rolünü üstlenmektedir. Aynı zamanda Bloom taksonomisi basamaklarını (hatırlama, anlama, uygulama, inceleme, değerlendirme, inşa etme) destekleyen 7E modeli temelli edebî sanat öğretimi etkinlikleri bu becerilerin kazanılmasında en büyük yardımcı olacaktır.

Kaynakça

- Akkoyunlu, B. ve Yılmaz, M. (2005). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28, 9-18.
- Akpınar, Burhan (2010). "Yapılandırmacı Yaklaşımda Öğretmenin, Öğrencinin ve Velinin Rolü", Eğitime Bakış, s. 16.
- Akpınar, E. ve Ergin, Ö. (2005). Yapılandırmacı Kuramda Fen Öğretmeninin Rolü. *İlköğretim Online*, 4(2).
- Aksan, D. (2009). Türkçenin Gücü. Bilgi Yayınları: Ankara.
- Aksan, D. (1990). "Türk Dili Zengin Bir Dil midir?", A.Ü TÖMER Dil Dergisi, 21.
- Argıt, C. (2006). Tanzimat' tan Cumhuriyet'e Edebiyat Ders Kitapları. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi.
- Arslan, M. (2007). "Eğitimde Yapılandırmacı Yaklaşımlar", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimler Fakültesi Dergisi, 45-55.
- Ateş, M. (2017). The Effect Of The Teaching Activities Designed According To The 7E Model Of The Constructivist Approach On The Students' Success In The Turkish Lesson And The Durability İn The Learnig Process. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*.
- Ayazcan, H. ve Semerci, N. (2007). Altı Şapkalı Düşünme Tekniğinin İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisi. *Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, 145.
- Bowen, G. A. (2009). Document Analysis as a Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40
- Bağcı Kılıç, G. (2006). Yeni Yaklaşımlar Işığında İlköğretim Bilim Öğretimi, İstanbul: Morpa Yayınları.
- Cemiloğlu, M. (2017). Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi. İstanbul: Alfa Aktüel Yayınları.

- Coşar, S. (2005). Ortaöğretim Birinci Sınıfta Türk Dili ve Edebiyatı Dersinde Edebî Sanatlar ve Öğretimi. Çanakkale: Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Creswell, J. W. (2012). Eğitim Araştırmaları: Nicel ve Nitel Araştırmanın Planlanması, Yürütülmesi ve Değerlendirilmesi. Edam Yayınları: 540-542.
- Demirci, C. ve Yapıcı, M. (2007). Ana Dili Olarak Türkçenin Öğretimi ve Sorunları. Sosyal Bilimler Dergisi.
- Emiroğlu, S. (2012). İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Derslerinde Söz Sanatları Öğretimi.(Yay. Haz. E. Yılmaz vd.) Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Üzerine Çalışmalar. Ankara: Pegem Akademi Yayınları. 83-93.
- Gould, J. S. (2007). "Dil Becerilerinin Öğrenimi ve Öğretimine Oluşturmacı Bir Perspektif", Catherine Twomey Fosnot, (Ed.), Soner Durmuş, (Çev. Ed.) Yapılandırmacılıkta Teori, Perspektifler ve Uygulama, Ankara: Nobel Yayın-Dağıtım.
- Köksal, O. (2014).7E modeline göre düzenlenmiş öğretim etkinliklerinin 6. sınıf öğrencilerinin İngilizce dersindeki başarılarına, tutumlarına ve kalıcı öğrenmelerine olan etkisinin incelenmesi. Turkish Studies, 1459-1475.
- Köksal, O. (2013). The Effect of Mnemonic Devices on Achievement, Attitude, Vocabulary Learning and Retention on the Fifth Year Primary School English Lessons. Doctarate Thesis. Necmettin Erbakan University, Institute of Education Sciences.
- Köksal, O. (2009). Teaching Tenses in English to the Students of These Condstage at Primary Education Through Using 5E Model in Constructivist Approach (7th Grade) (Unpublished MA Thesis). Selçuk University, Institute of Social Sciences.
- Kuzu, A.(2009). Öğretmen Yetiştirmede ve Mesleki Gelişimde Eylem Araştırması. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, s.426.
- Külekçi, Yard. Doç. N. (2013). Açıklamalar ve Örneklerle Edebî Sanatlar. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ong, Walter J.(2010). Sözlü ve Yazılı Kültür: Sözüün Teknolojileşmesi. Sema Postacıoğlu Banon (Çev. Ed.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Öğünç, A. ve Tarhan L. (2006). "Lise Kimya II Buharlaştırma ve Buharlaştırma Isısı Konusunda Yapılandırmacı Model Uygulaması", Yapılandırmacılık ve Eğitime Yansımaları Sempozyumu, İzmir: Özel Tefvik Fikret Okulları, 304.
- Özden, E. (2000). Karacaoğlan'ın Şiirlerinde Edebî Sanatlar: Edirne.
- Özkan, M. (2016). Edebiyatı Dil Kullanımı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 52.
- Saraç, H. (2018). Öğrenme Halkası Modellerinin Fen Öğretiminde Öğrencilerin Öğrenme Ürünlerine Etkisi: Meta Analiz Çalışması. Eğitimde Kuram ve Uygulama. Journal of Theory and Practice in Education, 14(3), 250-275.
- Turhan, V. (2010). Liselerde Türk Dili ve Edebiyatı Ders Sürecinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi (Erzurum İl Örneği). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5 (1) , 291-298.

MEB (2018). Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı.

Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme, 544.

Yapıcıoğlu, A. E. ve Kaptan, F. (2018). Sosyobilimsel Durum Temelli Öğretim Yaklaşımının Argümantasyon Becerilerinin Gelişimine Katkısı: Bir Karma Yöntem Araştırması. OMÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, 37 (1), 39-61.

Yücel, I. ve Türkyılmaz, M. (2019). Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı 9.-12. Sınıf Ders Kitapları, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.